

Elżbieta Skibińska

Uniwersytet Wrocławski, Wydział Filologiczny
elzbieta.skibinska@uwr.edu.pl

Krażenie wiedzy przekładoznawczej: lektury polskich studentów

Uwagi o lekturach polskich studentów poprzedzę przywołaniem książki Tadeusza Sławka *Na okrężnych drogach. Tłumaczenie literackie i jego światy*. Autor przypomina w niej Kantowskie pojęcie czytającego świata (*Leserwelt*) i stwierdza:

Aby ten świat zaistniał, potrzeba czegoś w rodzaju wspólnego języka wartości ustanowionych przez obieg lektur, którymi czytający dzielą się w różnych językach i mimo zmiennych okoliczności historycznych. Chodzi więc o wspólnotę czytających, ze szczególnym akcentem na słowie ‘wspólnota’ [Sławek 2021].

Odwołam się także do pracy często określanej mianem fundacyjnej dla przekładoznawstwa: *The Name and Nature of Translation Studies* Jamesa S. Holmesa. W jego propozycji zdefiniowania powstającej dyscypliny (*Translation Studies*) wskazane są jako jej główne cele: 1) opisanie zjawisk tłumaczenia (procesu – *translating* i jego efektu – *translation(s)*) takimi, jakimi się one przejawiają w naszym doświadczeniu, oraz 2) ustalenie ogólnych zasad, za pomocą których zjawiska te można wyjaśniać. Uzyskana w wyniku badań wiedza o przekładzie – wiedza „czysta”,

pure – ma zastosowania, które sam autor usytuował na swojej „mapie *Translations Studies*” w części „Applied”, zawierającej m.in. dydaktykę przekładu (*Translator Training*) [Holmes 1972/2004: 176].

Przypominam tu tę propozycję z dwóch powodów: po pierwsze dlatego, że uwzględnione są w niej wiedza teoretyczna, *episteme*, i wiedza (umiejętność) praktyczna, *technè*. W przypadku przekładu – praktykowanego od tysiącleci – jest to szczególnie ważne, bo tej praktyce towarzyszy niemal równie długa refleksja dotycząca tego, czym jest przekład i jak należy przekładać. Z historii przekładu i przekładoznawstwa wiemy, że odpowiedzi udzielane na te pytania, często sprzeczne, uwarunkowane są teoretycznymi założeniami przyjętymi przez zabierających głos. W półwieczu zaś, które upłynęło od sformułowania propozycji Holmesa – i to jest drugi powód – przekładoznawcza *episteme* rozwinęła się i wzbogaciła o teorie i poglądy, będące skutkiem zauważania przeróżnych aspektów działań przekładowych, co przejawia się m. in. w postaci kolejnych zwrotów. Jednocześnie w tym półwieczu nie tylko wykształciła się i zautonomizowała dyscyplina, ale też powstały setki ośrodków kształcenia tłumaczy¹. To oznacza z jednej strony osadzenie programów kształcenia w określonych teoriach – jak zauważają Ioana Balacescu i Bernd Stefanink, „[u]ne didactique de la traduction est toujours fonction d’une approche théorique” [Balacescu i Stefanink 2005: 277; zob. też Hurtado Albir 2008], a z drugiej – rozwój badań nad metodami kształcenia praktyków przekładu czy oceniania rezultatów ich pracy [Gambier 2012]. I nawet jeśli umiejętność tłumaczenia i biegłość zdobywane są głównie poprzez praktykę (‘knowing-in-practice’) [Olohan Maeve 2017], to w programach kształcenia obok zajęć praktycznych zawarte są komponenty teoretyczne. Jak bowiem podkreślają Hanna Risku, Angela Dickinson i Richard Pircher, kompetencje tłumacza w dzisiejszym rozumieniu wymagają – oprócz wiedzy językowej – solidnej wiedzy o przekładzie, jego technikach, historii i roli w społeczeństwie [Risku, Dickinson *et al.* 2010]. Wreszcie: pojawiły się możliwości rozwijania dyscypliny poprzez przygotowanie do pracy naukowej i prowadzenia badań nad przekładem, a w niektórych krajach potwierdzanie statusu badaczy poprzez nadawanie im stopni naukowych w dyscyplinie przekładoznawstwo. To zaś, na obu polach działań dydaktycznych, oznacza odsyłanie studentów do określonych lektur,

¹ Niebagatelne znaczenie miały przemiany polityczne w roku 1989, o czym pisze Mary Snell-Hornby [2006: 69-70]. Zob. także Teresa Tomaszek [2022].

wyselekcjonowanych ze względu na zakładane cele. Jednak to zasadnicze kryterium nie jest jedynym (innym może być choćby dostępność danej pozycji), a dobór lektur zależy też w dużej mierze od prowadzących dane zajęcia czy – ogólniej – autorów sylabusu: z ogromnej literatury przekładoznawczej wybierają oni te pozycje, które uznają za istotne. Tym wyborem zaś przyczyniają się do tworzenia pewnego obiegu wiedzy o przekładzie, który – ze względu na adresata lektur będących nośnikiem tej wiedzy – określe jako propedeutyczny. Nie umniejsza to bynajmniej jej znaczenia, przeciwnie: tworzy ona fundament pod nabywaną w późniejszym czasie wiedzę tłumacza czy badacza przekładu.

W dalszej części tekstu przedstawię wyniki analizy „polskiej listy przekładoznawczych lektur obowiązkowych”, której celem była próba poznania tego fundamentu, albo – inaczej mówiąc – rozpoznania „polskiego kanonu” wiedzy przekładoznawczej, konstytuującego się w praktyce dydaktycznej ostatnich lat². Przeprowadzona analiza dotyczyła:

- (a) najczęściej pojawiających się kategorii publikacji (prace naukowe, podręczniki, encyklopedie, antologie itd., zob. niżej),
- (b) najczęściej wskazywanych autorów i tytułów (w celu ustalenia, czy można mówić o teoriach dominujących w polskiej dydaktyce przekładoznawstwa),
- (c) języka wskazanych lektur (w celu ustalenia, czy na podstawie listy można stwierdzić, że polscy studenci realizują postulat „pasywnej wielojęzyczności” badaczy przekładu, zgłoszony przez Snell-Hornby [1999], a także – języka dominującego na tej liście),
- (d) „wieku” prac umieszczonych na listach (w celu ustalenia szybkości reagowania dydaktyki na pojawiające się publikacje).

Lista lektur obowiązkowych lub zalecanych została sporządzona na podstawie dostępnych w systemie USOS sylabusów takich przedmiotów, jak: *Wprowadzenie do translatoryki/przekładoznawstwa*, *Elementy translatoryki/przekładoznawstwa*, *Teoria przekładu*, *Tłumaczenie* oraz seminaria magisterskie z zakresu przekładoznawstwa. Dane pochodziły

² Badanie wpisuje się w nurt refleksji nt. sposobu rozprzestrzeniania się wiedzy o przekładzie, budzącego w ostatnim czasie coraz większe zainteresowanie przekładoznawców. Wśród różnych form obiegu wiedzy w tym zakresie wskazuje się konferencje, spotkania cykliczne, publikacje, w tym encyklopedie, antologie i inne teksty uznawane za podstawowe (np. *The Translation Studies Reader*), a wreszcie podręczniki. Zob. Yves Gambier [2018], Rafael Schögl [2017], Alexandra Assis Rosa [2018], Mavina Pantazara i Elżbieta Skibińska [2021].

z sylabusów 46 przedmiotów prowadzonych w latach 2016/2017, 2017/2018, 2018/2019 na kierunkach filologicznych uniwersytetów: Adama Mickiewicza w Poznaniu, Jagiellońskiego, Łódzkiego, Marii Curie-Skłodowskiej, Mikołaja Kopernika, Pedagogicznego w Krakowie, Śląskiego, Warszawskiego (w Instytucie Lingwistyki Stosowanej) i Wrocławskiego. Zajęcia te były realizowane na studiach magisterskich anglistycznych, romanistycznych (j. francuski), germanistycznych, iberystycznych i sławistycznych (j. rosyjski), na kierunkach z zakresu językoznawstwa stosowanego, a także na studiach polonistycznych ze specjalnością przekładoznawczą czy na studiach licencjackich obejmujących przedmioty związane z przekładem. Nie brano pod uwagę przedmiotów na studiach podyplomowych ani zajęć przeznaczonych dla doktorantów. Dla wstępnego rozpoznania, które jest celem tej pracy, sposób pozyskania badanego materiału wydaje się wystarczający, choć może budzić uzasadnione zastrzeżenia. Sylabusy przygotowywane na różnych uczelniach często podlegają formalnym ograniczeniom, takim jak zalecenie, żeby lista lektur nie przekraczała określonej liczby, albo odwrotnie – obejmowała określoną liczbę pozycji. Nierzadko też sylabus i wskazane w nim lektury są tylko podstawą do tworzenia programu przez osobą prowadzącą zajęcia, która rozbudowuje listę wykorzystywanych opracowań.

Zebrany materiał obejmował 550 tytułów opracowań; wyłączono z nich te, które nie należą do lektur *stricte* przekładoznawczych (np. prace językoznawcze, kulturoznawcze, opracowania dotyczące historii literatury, encyklopedie ogólne, słowniki językowe itp.). Pozostałe po tej operacji 283 prace uporządkowane zostały z uwzględnieniem następujących kryteriów:

- a) **forma publikacji:** książka jednego autora; praca zbiorowa; antologia; artykuł w czasopiśmie lub pracy zbiorowej,
- b) **treść publikacji:** podręcznik (synteza); praca naukowa (monografia); encyklopedia lub słownik; wypowiedź tłumacza o własnych doświadczeniach,
- c) **odbiorcy:** specjaliści (badacze, studenci, profesjonaliści); niespecjaliści (popularyzacja).

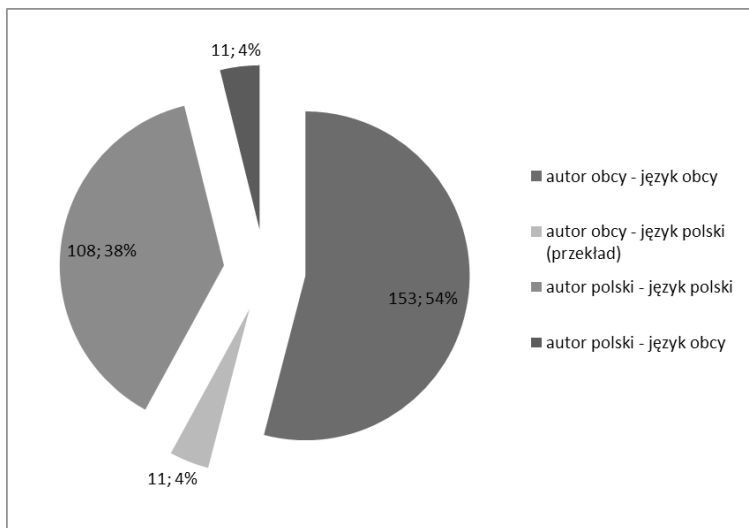
Pozwoliło to na przypisanie danej pozycji do jednej z następujących kategorii:

artykuł, monografia, praca zbiorowa, podręcznik, opracowanie popularyzatorskie (w tym wypowiedzi tłumaczy), antologia, encyklopedia (przekładoznawcza), słownik (terminologii przekładoznawczej).

Zastosowanie kryterium językowego pozwoliło wskazać wśród nich: (a) prace autorów polskich opublikowane w języku polskim, (b) prace autorów polskich opublikowane w języku obcym, (c) prace autorów zagranicznych opublikowane w języku obcym i wreszcie (d) prace autorów zagranicznych przetłumaczone i opublikowane w języku polskim.

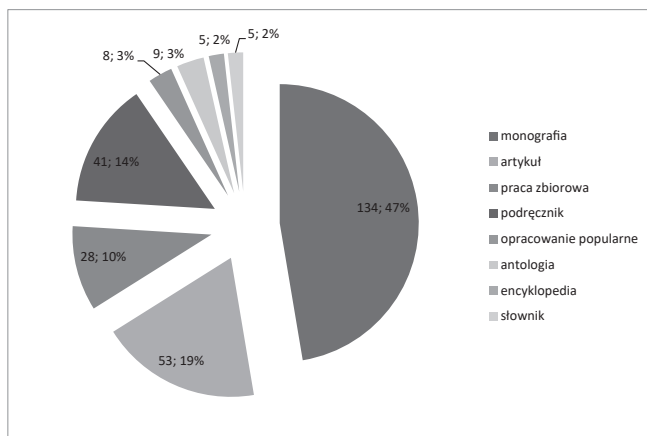
Wykres 1 pokazuje, że prace w językach innych niż polski stanowią większość pozycji na badanej liście, najwięcej zaś (54%) jest tych, które należą do grupy (c): prace autorów zagranicznych opublikowane w języku obcym.

Wykres 1: Liczba prac ze względu na język i autora (polski vs obcy)

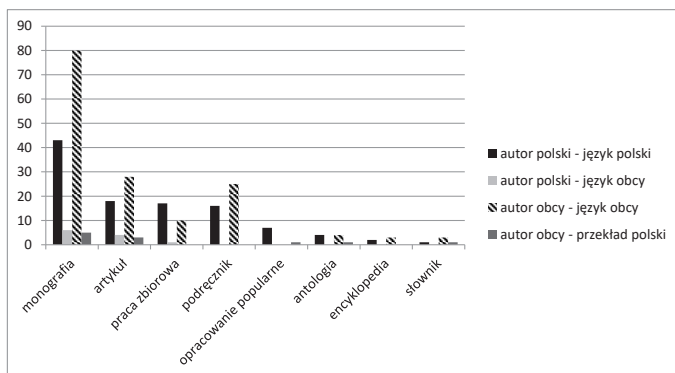

Wykresy 2a i 2b zaś pozwalają zobaczyć, że najobszerniejszą kategorią wśród zalecanych lektur są monografie, przy czym dominują tu prace w językach obcych; tych w języku polskim jest niewiele więcej niż połowa liczby monografii obcojęzycznych (43 wobec 80). Zwraca uwagę także większa liczba obcojęzycznych podręczników i większa liczba prac zbiorowych w języku polskim.

Wykres 2a: Liczba prac ze względu na kategorię

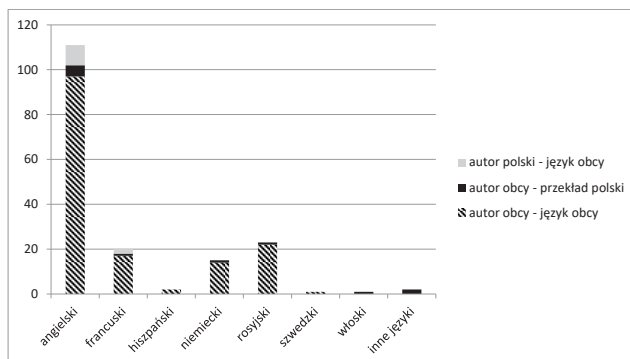
Wykres 2b: Liczba prac ze względu na kategorię, autora i język

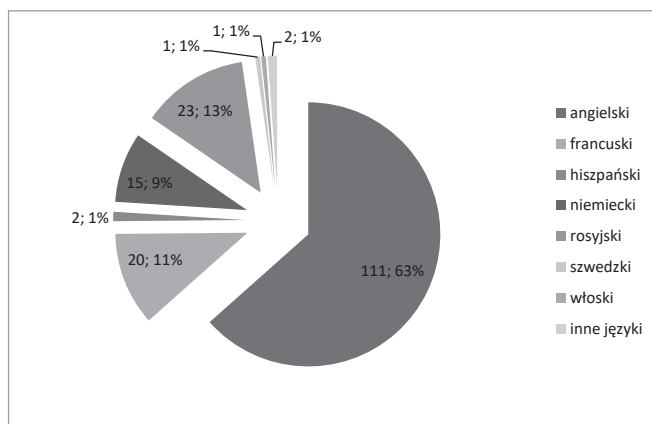
Wykresy 3a i 3b potwierdzają intuicyjne rozpoznania wstępne: zdecydowanie przeważającą obecność języka angielskiego w grupie prac w językach obcych lub jako języka oryginałów tłumaczonych na polski³.

³ O miejscu przekładu w krążeniu wiedzy przekładoznawczej zob. Mavina Pantazara i Elżbieta Skibińska [2021].

Wykres 3a: Liczba prac ze względu na język

Wykres 3b: Liczba prac ze względu na język (ujęcie z podziałem na poszczególne języki)

Także dane dotyczące tytułów i autorów najczęściej pojawiających się na liście (tabela 1b, wykres 4b) potwierdzają zdecydowaną dominację angielszczyzny w polskim obiegu propedeutycznym⁴. Prac w językach

⁴ Wpisuje się to w szerszy mechanizm międzynarodowej komunikacji w obrębie przekładoznawstwa; więcej o tym zob. Mary Snell-Hornby [2006: 139-145,

innych niż angielski i polski jest w sumie 64 i stanowią one niewiele więcej niż jedną piątą wszystkich lektur. Ta proporcja, a także fakt, że znakomita większość prac pojawia się tylko raz (czyli tylko w jednym z 46 sylabusów), może być uznana za przejaw tego, co za Jerzym Żmudzkim nazywam „grawitacją neofilologiczną”; określone jest w ten sposób zjawisko różnicujące translatoologię w ramach poszczególnych neofilologii, które odwołują się niejako naturalnie do koncepcji wypracowanych w krajach „ich języków” [Żmudzki 2009]⁵. Pojawiająca się jeden raz praca niemiecko- czy francuskojęzyczna znajduje się w sylabusie przedmiotu objętego programem filologii germańskiej czy romańskiej, a nie anglistyki. Kilkakrotnie wskazana praca anglojęzyczna natomiast może pojawiać się także w sylabusie romanistycznym czy sławistycznym. Nawiązując zaś do pytania *Is Translation Studies going Anglo-Saxon?* zadanego przez Mary Snell-Hornby w tytule jej znanego studium zawartego w pracy zbiorowej *Why Translation Studies Matters?* (z 2010), można by wnioskować, że lista lektur polskich studentów przynosi odpowiedź twierdzącą.

Konstatację tę potwierdza lista rankingowa najczęściej wskazywanych autorów obcych i tytułów opracowań. Wśród autorów, których prace pojawiają się przynajmniej trzy razy w sylabusach (Wykres 4a), tylko dwóch (Delisle, Komissarow) opublikowało je w języku innym niż angielski. Można też zwrócić uwagę, że – jak pokazuje wykres – w trzech przypadkach liczba wskazań pokrywa się z liczbą tytułów, w pozostałych zaś liczba tytułów jest mniejsza, co oznacza, że niektóre tytuły powtarzały się w kilku sylabusach.

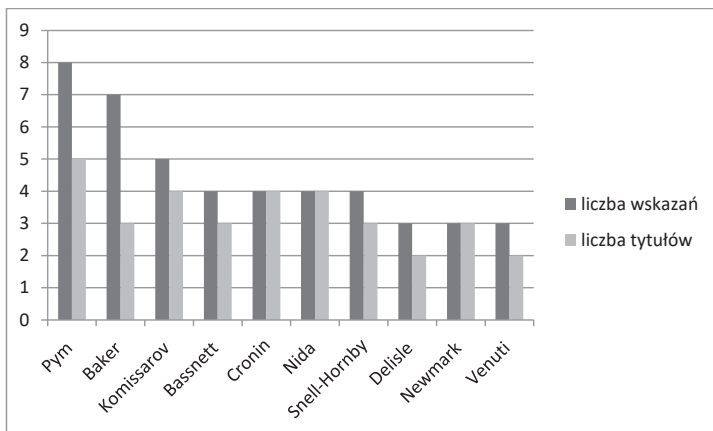
---

rozdział 4.2.3. *The Empire of English*; 2010]. O innych aspektach funkcjonowania angielszczyzny jako *lingua franca* zob. Małgorzata Tryuk [2021].

⁵ To może stanowić przyczynę większej liczby monografii i artykułów w językach obcych niż w języku polskim, (zob. wykres 2b); jak się wydaje, autorzy sylabusów chętniej sięgają po opracowania w języku ich filologii niż po prace polskojęzyczne innych neofilologów.

Wykres 4a: autorzy obcy – liczba wskazań (trzy i więcej), liczba tytułów

Najczęściej wskazywane tytuły prac autorów obcych zawiera tabela 1a; jej zawartość uświadamia, jak uderzająco niewielka jest część wspólna lektur obcojęzycznych, skoro tylko dziesięć tytułów pojawia się na niej od dwóch do czterech razy. Również sięganie po polskie przekłady prac obcych nie wydaje się częstą praktyką, skoro tylko w czternastu sylabusach zawarty jest „międzynarodowy” słownik terminologii przekładoznawczej (J. Delisle, H. Lee-Jahnke, M. C. Cormier (red.), *Terminologie de la traduction*, John Benjamins, Amsterdam 1999) i tylko w jedenastu wykorzystano antologię ważnych tekstów (*Współczesne teorie przekładu. Antologia*, pod red. Piotra Bukowskiego i Magdy Heydel, 2009), z których wiele stanowi kamienie milowe w rozwoju zachodniej myśli przekładoznawczej⁶. Patrząc zaś z innej perspektywy: te dane świadczą o ogromnym rozdrobnieniu i dywersyfikacji lekturowych „kanałów”, jakimi wiedza o przekładzie dociera do studentów; pokazują też, że właściwie niemożliwe jest określenie tego, co w przekładoznawstwie zagranicznym miałyby stanowić element najbardziej przyciągający czy przydatny (w oczach autorów sylabusów). Skądinąd zaskakuje np., że znakomity czterotomowy

⁶ Europocentryzm (widoczny, gdy wziąć pod uwagę afiliację autora i miejsce publikacji) listy lektur nie jest zaskoczeniem, ale można by się spodziewać, że rosnąca liczba publikacji autorów pochodzących z innych regionów świata (Azja, Ameryka Południowa) w takich czasopismach, jak *Babel czy Translation Studies* znajdzie wkrótce odzwierciedlenie i w polskich sylabusach.

Handbook of Translation Studies pod red. Yves’a Gambiera i Luca van Doorslaera [2010-2013] został wskazany tylko raz bezpośrednio, a dwa razy – jako miejsce, w którym znajdują się rozdziały nt. tłumaczenia technicznego oraz terminologii.

Tabela 1a: Najczęściej wskazywane prace autorów obcych

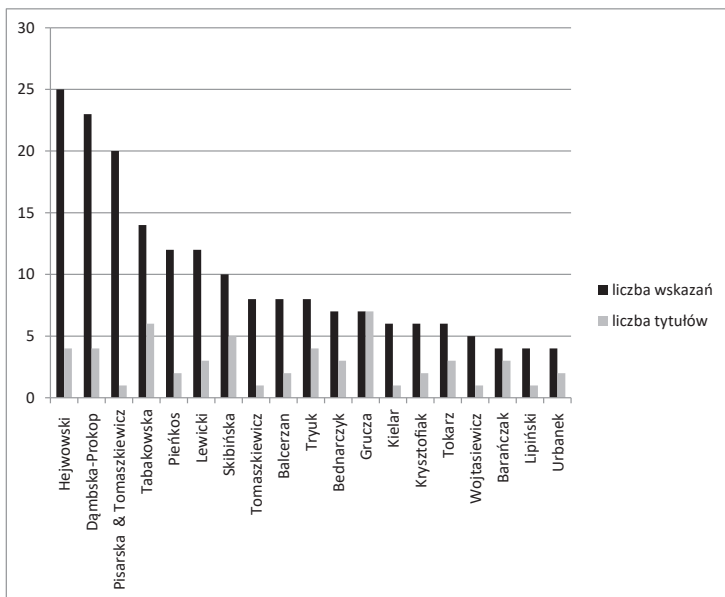
Praca	Liczba wskazań
Prace oryginalne w językach obcych	
Baker (red.), <i>Routledge Encyclopedia of Translation Studies</i> , 1998	4
Baker, <i>Translation and Conflict. A narrative account</i> , 2006	4
Baker, <i>In Other Words. A coursebook in translation</i> , 1992	4
Alekseeva, <i>Vvedenije v perevodovedenije</i> , 2004	2
Baker, Saldanha (red.), <i>Routledge Encyclopedia of Translation Studies</i> , 2011	2
Casanova, <i>Consécration et accumulation de capital littéraire. La traduction comme échange inégal</i> , 2002	2
Koller, <i>Einführung in die Übersetzungswissenschaft</i> , 1992	2
Pym, <i>Exploring Translation Theories</i> , 2010	2
Saldanha, O’Brien, <i>Research Methodologies in Translation Studies</i> , 2013	2
Spivak, „The politics of translation”, 1992	2
Przekłady na język polski	
Delisle, Lee-Jahnke, Cormier (red.), Tomaszewicz (tłum.), <i>Terminologia tłumaczenia</i> , 2004	14
Bukowski, Heydel (red.), <i>Współczesne teorie przekładu. Antologia</i> , 2009	11
Cronin, <i>Przekład w epoce cyfrowej</i> , 2016	2
Dedecius, <i>Notatnik tłumacza</i> , 1988	2
Steiner, <i>Po wieży Babel. Problemy języka i przekładu</i> , 2000	2

Od danych w powyższej tabeli „polska” część listy lektur w istocie niewiele się różni.

Na wykresie 4b zawarto 19 najczęściej wskazywanych autorów, z których pięcioro to „autorzy jednej książki”, pojawiającej się w kilku

sylabusach; pozostali wspomniani zostali jako autorzy kilku tytułów, przywoływanych jednak najczęściej jednorazowo.

Wykres 4b: Autorzy polscy – liczba wskazań (3 i więcej), liczba tytułów

Natomiast dane zawarte w tabeli 1b, które pokazują najczęściej wskazywane tytuły prac autorów polskich, po raz kolejny prowadzą do stwierdzenia, że brakuje wspólnego jądra czy trzonu listy lektur; trudno bowiem uznać opracowania Pisarskiej i Tomaszkiwicz czy Hejnowskiego, pojawiające się odpowiednio w dwudziestu i siedemnastu sylabusach (na 46, czyli w mniej niż połowie!) za prace znane wszystkim studentom biorącym udział w zajęciach związanych z tłumaczeniem. Jest to tym bardziej zaskakujące, że nie chodzi o prace w językach obcych!

Tabela 1b: Najczęściej wskazywane prace autorów polskich

Praca	Liczba wskazań
Pisarska, Tomasziewicz, <i>Współczesne tendencje przekładoznawcze</i> , 1996	20
Hejwowski, <i>Kognitywno-komunikacyjna teoria przekładu</i> , 2004	17
Dąmbska-Prokop, <i>Mała encyklopedia przekładoznawstwa</i> , 2000	13
Pieńkos, <i>Podstawy przekładoznawstwa. Od teorii do praktyki</i> , 2003	8
Kielar, <i>Zarys translatoryki</i> , 2003	6
Tomaszkiewicz, <i>Przekład audiowizualny</i> , 2006	6
Balcerzan, <i>Literatura z literatury</i> , 1998	5
Tryuk, <i>Przekład ustny konferencyjny</i> , 2007	5
Wojtasiewicz, <i>Wstęp do teorii tłumaczenia</i> , 1957 i późniejsze	5
Barańczak, <i>Ocalone w tłumaczeniu</i> , 1992, 1994, 2004	4
Bednarczyk, <i>W poszukiwaniu dominanty translatorskiej</i> , 2008	4
Hejwowski, <i>Iluzja przekładu</i> , 2015	4
Krysztofiak, <i>Przekład literacki we współczesnej translatoryce</i> , 1996	4
Lipiński, <i>Vademecum tłumacza</i> , 2000	4
Tryuk, <i>Przekład ustny środowiskowy</i> , 2006	4
Balcerzan, Rajewska (red.), <i>Pisarze polscy o sztuce przekładu. 1440-2005 Antologia</i> , (wydanie poszerzone), 2007	3
Dąmbska-Prokop, <i>Warsztat tłumacza i jego pułapki</i> , 2005	3
Lewicki, <i>Zagadnienia lingwistyki przekładu</i> , 2017	3
Lukszyn (red.), <i>Tezaurus terminologii translatorycznej</i> , 1991, 1993	3
Pieńkos, <i>Tłumacz i przekład we współczesnym świecie</i> , 1993	3
Skibińska, <i>Inaczej mówiąc</i> , 2001	3
Tabakowska, <i>O przekładzie na przykładzie. Rozprawa z Europą Normana Daviesa</i> , 1999	3
Tabakowska, <i>Językoznawstwo kognitywne a poetyka przekładu</i> , 2001	3

Biorąc pod uwagę daty wydań prac znajdujących się w analizowanym materiale, wśród których niewiele ukazało się w ostatnim dziesięcioleciu, a sporo – jeszcze w ubiegłym stuleciu (59 w latach 90., po siedem w latach 70. i 80, cztery w latach 60., dwa – w latach 50.), można uznać wreszcie, że lektury propedeutyczne w niewielkim stopniu podążają i nadążają za kolejnymi zwrotami w badaniach nad przekładem.

Podsumowanie

Zbieranie danych liczbowych i ujmowanie ich w postaci wykresów ułatwia identyfikację pewnych zjawisk czy ich diagnozowanie. To jednak tylko wstęp do dalszego, ważniejszego postępowania, mającego między innymi rozpoznać ich przyczyny. Przeprowadzona powyżej prezentacja wyników analizy polskiej listy lektur przekładoznawczych, którą określiłam jako propedeutyczną, unaocznia przede wszystkim dwa zjawiska: rozdrobnienie lektur, prowadzące do konstatacji, że właściwie trudno mówić o polskim kanonie przekładoznawczym, oraz dominację lektur w języku angielskim. Uderzającym elementem jest także bardzo niski udział przekładów i nieobecność w języku polskim prac „klasyków” przekładoznawstwa, takich jak Komissarow, Mounin czy Reiss. Przyczyn takiego stanu rzeczy można szukać w mechanizmach rządzących funkcjonowaniem nauki i szkolnictwa wyższego (parametryzacja, która nie uwzględnia działalności przekładowej; finansowanie działalności uczelni, wpływające m. in. na zakupy zagranicznych książek i czasopism), ale też wśród czynników właściwych dyscyplinie, która wciąż nie ma w Polsce autonomicznego statusu, „składa się” więc z tradycji i bieżącej praktyki różnych filologii, a te dość wyraźnie izolują się w swoich językach i tradycjach⁷.

Przedstawione konstatacje oparte są na obserwacji danych z trzech lat akademickich. Od wiosny 2019 roku, kiedy zostało zakończone tworzenie listy, zawartość sylabusów mogła się zmienić, jeśli uwzględniono nowe prace, wydane choćby w Polsce. Wpłynąć na to mogły także zmiany wywołane wejściem w życie ustawy 2.0. czy zdalne nauczanie w pandemii. Na efekty należałoby jednak poczekać. Przy czym można (chciałoby się) oczekiwać, że prace, które znajdą się za kilka lat w propedeutycznym obiegu wiedzy przekładoznawczej, zaświadczą o powstawaniu przekładoznawczej „wspólnoty czytających”.

⁷ Zob. Elżbieta Skibińska [2017]; Jerzy Żmudzki [2018]. Bardziej szczegółowa dyskusja wymagałaby osobnego opracowania.

Bibliografia

- Assis Rosa, A. (2018), „Forms and Formats of Dissemination of Translation Knowledge”, [w:] Lieven D’hulst, Yves Gambier, red. *A History of Modern Translation Knowledge: Sources, Concepts, Effects*, John Benjamins, Amsterdam: 203-213, <https://doi.org/10.1075/btl.142.26ass>.
- Balacescu, I., Stefanink, B. (2005), „La didactique de la traduction à l’heure allemande”, *Meta*. 50(1): 277-293, <https://doi.org/10.7202/010674ar>.
- Gambier, Y., (2012), „Teaching Translation / Training Translators”, [w:] Yves Gambier, Luc van Doorslaer, red. *Handbook of Translation Studies: Volume 3*, John Benjamins, Amsterdam: 163-171, <https://doi.org/10.1075/hts.3.tea1>.
- Gambier, Y. (2018), „Institutionalization of Translation Studies”, [w:] Lieven D’hulst, Yves Gambier, red. *A History of Modern Translation Knowledge: Sources, Concepts, Effects*, John Benjamins, Amsterdam: 179-194, <https://doi.org/10.1075/btl.142.24gam>.
- Hurtado Albir, A. (2008), „Compétence en traduction et formation par compétences”, *TTR: traduction, terminologie, rédaction*. 21(1): 17-64, <https://doi.org/10.7202/029686ar>.
- Olohan, M. (2017), „Knowing in Translation Practice: A Practice-Theoretical Perspective”, *Translation Spaces*. 6(1): 160-181, <https://doi.org/10.1075/ts.6.1.08olo>.
- Pantazara, M., Skibińska, E. (2021), „La traduction sert-elle à propager les connaissances en traductologie ? Études des cas grec et polonais”, *Romanica Wratislaviensia*. 68 (Périphéries – Centres – Traduction): 147-176, <https://doi.org/10.19195/0557-2665.68.11>.
- Risku, H., Dickinson, A., Pircher, R. (2010), „Knowledge in Translation Studies and Translation Practice: Intellectual Capital in Modern Society”, [w:] Daniel Gile, Gyde Hansen, Nike K. Pokorn, red. *Why Translation Studies Matters?*, John Benjamins, Amsterdam: 83-94, <https://doi.org/10.1075/btl.88.08ris>.
- Schögler, R. (2017), „Les fonctions de la traduction en sciences humaines et sociales”, *Parallèles*. 29(2): 36-45.
- Skibińska, E. (2017), „Between Richness and ‘Non-existence’: Polish Translation Researchers as a Community”, [w:] Kristiina Taivalkoski-Shilov, Liisa Tiittula, Maarit Koponen, red. *Communities in Translation and Interpreting*, Éditions québécoises de l’œuvre, Montréal: 253-274.
- Sławek, T. (2021), *Na okrzężnych drogach. Tłumaczenie literackie i jego światy*, Karakter, Kraków. (wersja Kindle)

- Snell-Hornby, M. (2010), „Is Translation Studies Going Anglo-Saxon? Critical Comments on the Globalization of a Discipline”, [w:] Daniel Gile, Gyde Hansen, Nike K. Pokorn, red. *Why Translation Studies Matters?*, John Benjamins, Amsterdam, <https://doi.org/10.1075/btl.88.09sne>.
- Snell-Hornby, M. (2006), *The Turns of Translation Studies: New Paradigms or Shifting Viewpoints?*, John Benjamins, Amsterdam, <https://doi.org/10.1075/btl.66>.
- Tomaszkiewicz, T. (2022), „La traductologie et la formation des traducteurs en Pologne avant et après 1989”, [w:] Florence Lautel-Ribstein, Olivier Dorlin, red. *État des lieux de la traductologie dans le monde*, Classiques Garnier, Paris: 393-405.
- Tryuk, M. (2021), „La traductologie polonaise en anglais ? Du « centre » et de la « périphérie » de la recherche traductologique en Pologne”, *Romanica Wratislaviensia*. 68 (Périphéries – Centres – Traduction): 227-240, <https://doi.org/10.19195/0557-2665.68.15>.
- Żmudzki, J. (2009), „Problemy, zadania i wyzwania translatoryki”, *Lingwistyka Stosowana*. 1: 41-60.
- Żmudzki, J. (2018), „Kilka refleksji nad aktualnym stanem nauki o translacji”, *Orbis Linguarum*. 51: 459-470.

ABSTRAKT

Krażenie wiedzy o przekładzie budzi coraz większe zainteresowanie przekładoznawców, którzy wśród różnych form obiegu wiedzy w tym zakresie wskazują – obok konferencji, cyklicznych spotkań i publikacji naukowych – encyklopedie, antologie i inne teksty uznawane za podstawowe oraz podręczniki. Niniejsze studium, oparte na listach lektur wskazanych w sylabusach przedmiotów przekładoznawczych figurujących w programach różnych kierunków filologicznych na polskich uniwersytetach w latach 2016-2019, ma na celu próbę rozpoznania polskiego kanonu wiedzy przekładoznawczej, konstytuującego się w praktyce dydaktycznej ostatnich lat. Analiza list wykazuje dominację lektur anglojęzycznych oraz rozdrobnienie lektur, prowadzące do konstatacji, że taki kanon właściwie nie istnieje. Uderzającym elementem jest także bardzo niski udział przekładów i nieobecność w języku polskim prac zagranicznych „klasyków” przekładoznawstwa.

Słowa kluczowe: przekładoznawstwo, propedeutyczny obieg wiedzy przekładoznawczej, sylabusy przedmiotów przekładoznawczych, listy lektur przekładoznawczych, polska dydaktyka uniwersytecka

ABSTRACT**Circulation of Knowledge about Translation: Polish Students Reading Lists**

The circulation of knowledge about translation is increasingly coming into the focus of translation studies scholars. Among the various forms of knowledge circulation in this field, in addition to conferences, regular meetings and academic publications, they point to encyclopaedias, anthologies and other collections of foundational texts, as well as textbooks. The present study is based on the reading lists drawn from the syllabuses of translation studies courses featuring in the curricula of various modern languages programmes offered by Polish universities in 2016-2019. It aims to identify the 'Polish canon' of translation studies knowledge emerging from the recent pedagogical practice. The analysis of the lists shows a fragmentation of recommended readings, leading to the conclusion that such a canon does not actually exist, and signals a dominance of texts written in English. Another striking finding is a very low proportion of translations, and especially the absence of foreign 'classics' of translation studies in Polish.

Keywords: Translation Studies, propaedeutic circulation of knowledge about translation, syllabuses of translation studies courses, reading lists, Polish universities